

Myšlenky a aforismy Tilschovy (II.)

V 6. čísle t. I. protestoval jsem proti nekritickému a bombastickému přečeňování fragmentů prof. Em. Tilsche, uveřejněných v Lumíru; přitom charakterisoval jsem je jako projevy „náladové skepse“ a „náladového titanismu“ a jako „ozvuky a pazvuky z Nietzsche, ale chudé a matné, bez jeho kouzla výrazového a stylového.“ Za to útočí na mne osobně nějaký jak se zdá t. zv. vděčný žák, který se zapomněl podepsat pod svou ušlechtilostí, jako na člověka, jenž prohřešil se na účet k velikánu, jehož temene není prý schopen ani dohlédnouti. Citoval jsem úmyslně svůj soud z 6. čísla t. I., aby bylo patrné, že neobsahuje ani nejmenší urážky osoby zemřelého učence a že podává pouhou věcnou kritiku fragmentů, kterou musí podepsati každý čtenář filosoficky vzdělaný. Nazývá-li anonymus mou kritiku předčasnou, poráží tím jen sebe: neboť pak byly předčasné i jeho nekritické hyperboly v Přehledě a já svou věcnou charakteristikou protestoval jsem jen proti této předčasnosti; přinese-li pohrobná kniha Tilschova, která se nám slibuje, něco víc, budu první, kdo to vyzná a kdo se opraví. Zatím však trvám na svém soudu s klidným svědomím a vnitřním dosti učiněním, že protestoval jsem proti vznikající legendě; za deset nebo za dvacet let přšelo by snad kamení na člověka, který by o ní zapochyboval. Velmi častý jest případ, že někdo jest znamenitým učencem-odborníkem a není geniálním myslitelem jako není geniálním básníkem; a znatel literatury a filosofie ví, že veliký myslitel mívá velmi často blíže ke geniálnímu básníku než k odbornému učenici. Proto také odmítám výrok Anonyma z Přehledu, že myšlenky a aforismy Tilschovy bude možno posuzovati jen se vztahem k jeho odborné činnosti. Naprosto ne. Veliký myslitel musí dovést zachvěti tvou duši jako veliký básník a zmnožiti její životní naději a sílu — to a jen to rozhoduje o jeho hodnotě.

André Suarès

V tomto čísle přinášíme překlad z velikého essayisty a básníka francouzského Suarèsa, překlad účelně vybraný, jako budou účelně vybírání i ostatní autoři a knihy, z nichž uveřejníme ukázky. Suarès a jeho objemné dnes již dílo — asi osmnáct knih, mezi nimi několik svazků značného rozsahu — jest velmi nesnadno uzavřítí v nějakou pevnou formuli. Visionář stýká se v něm těsně s realistickým pozorovatelem, pathetik sousedí v něm se sarkastikem, básník s kritikem společenským; má strany, jimiž připomíná Nietzscheho, a jiné, kde blíží se Carlylovi a jiné poslěze, z nichž slyšíš ozvěnu Barbeye d'Aurevilly. Jeho veliká filosofickobásnická skladba „Voici l'homme“ jest tragickým bojem myšlenky a instinktu, z nejkruťejších a nejzávratnějších dramát, kolik jich bylo kdy napsáno. A vášnivá dramatická koncepcí vyznačuje všecko, co vyjde z pera Suarèsova, byť byl to článek o politické nebo kulturní aktuálnosti, určený pro kroniku revuální. Nepřehledná jest již řada literárních, uměleckých, myslitelských podobizen, které vyryl vášnivou, uchvátanou a drásavou svou jehlou, vesměs hlavy děsivé krásy, a za nimi kouří se

pozadí osudové tmy; jsou nejružnějšího formátu — od velikých knižních portrétů Pascala, Tolstého, Dostojevského, Ibsena až do některých stránkových podobizen v jeho třech svazcích „Sur la Vie“ — a jsou mezi nimi snad všechny významné hlavy Francie historické i moderní a řada velikých hlav cizích: Molièra, Poa, Verlaine, Stendhala, Taina, Musseta, Constanta, Brunetièra, Huysmanse, Leonarda, Veronesa, Tintoretta jmenuji jen po paměti. Sainte-Beuve, podobiznář, jest často mdlý, matný a rozplizlý vedle tohoto portretisty-demonologa. Osud a sláva tohoto člověka, řekl bych, jest v tom, že vyjde napsat feuilleton a z básní procházkou tragedií. Kdo zná typ a tradici francouzské Myšlenky, pozná v Suarèsovi nádherného Francouze čistého starého zrna; a opravdu, vedle Claudela nese tento Suarès pýchu i slávu a celé dědictví staré Francie, „Západu“, jak říká, na svých ohořelých Atlasových plecích. Ale intelektuální obzor jeho není již úzký jako býval u starých Francouzů; Suarès zná celou velikou moderní Evropu, Ibsen, Tolstoj a naposledy Dostojevskij jsou jeho velikými láskami, jež miloval léta a léta a do nichž vnikl jako nikdo druhý. Všemi sklony své duše jest přitahován zejména k Dostojevskému, který jest mu posud největší projev tvůrčí lásky na zemi — nad antiku, nad Wagnera, nad Nietzsche jest mu Dostojevský. „Dostojevský, mistr ve všech vášních a někdo, kdo má v rukou všechny klíče propasti, zavírá brány nicoty. Pokoušený všemi zápor, neničí nic a přitakává. V Dostojevském obdivuji se vykoupenému Nietzschemu, Raskolnikov a všichni mladí rekové Dostojevského znají sami ze sebe všecko, čemu mohl by je naučiti Nietzsche. Ale Dostojevský nezbožšťuje je v tomto polovdění.“ A svou studii končí charakteristickými slovy: „Dostojevský, a nemýlím-li se i já ve svém pořadí, jsme protijed rozumové tyranie, filosofů a všeho nelidského jedu: Dostojevský, nejhlubší srdce, největší svědomí moderního světa.“

Umění a náboženství

V Hlídce Času z 8. ledna pozastavuje se nad mým theistickým kredem uměleckým, jak jsem jej zcela příležitostně formuloval v II. čísle České kultury, pan Ant. Uhlíř; prý jest dnes anachronismem „vyjadřovati tvůrčí proces theologickými metaforami“ a „zahalovati v theologickou symboliku spekulaci uměleckou“. Ale to jest nedorozumění. Mně nejde o theologickou symboliku a vůbec ne o theologii, nýbrž o náboženství, t. j. *jistotu náboženskou*: jako na druhé straně nejde mně o metafysické absolutno filosofů. Balzacovi ve Francii a Dostojevskému v Rusku, mým velikým mistrům a učitelům v umělecké filosofii a sociologii, nešlo také o nic jiného než o jistotu a objektivitu náboženskou jako poslední míru a tím i nejvyšší princip kompoziční; a sice šlo jim o jistotu náboženství *zcela určitěho*, náboženství *národního*; a absolutno filosofů k jejich účelům básnickým nic by jim asi nepomohlo. To jest smysl vášnivého katolismu Balzacova jako vášnivého pravoslavného křesťanství Dostojevského. Jedině tím, že měli jistotu pevného středu, mohli si dovoliti ten úžasně dramaticky pohnutý a zmítaný život na periferii — každý jiný básník bez tohoto středu by se roztříštil v pustou mátožnost a anarchistickou bezvládnost; — jedině tím, že měli jistotu o nejvyšším objektu, mohli jíti v individualismu a subjektivismu tak daleko, jak šli: nikdy neztráceli poslední míry a posledního kladu, k němuž vztahovali všecken atomism jevový a ke kterému odnášeli se se

vší svou empirií. Já ostatně neležím se v poesii a v umění odsudku anachronismu, poněvadž soudím, že tvorba umělecká a básnická jest zcela jiného rázu než tvorba vědecká a jiná činnost civilizační, a není možno v ní mluvit o pokroku, ba ani ne o vývoji v tom smyslu, jako v oborech naukových a vědních. Nerozumím také, jak mého kreda „přirozené“ prý, jak píše p. Ant. Uhlíř, mohly „zmocniti se jistě proudy nábožensko-politické“. Nepochopím nikdy, jaká jest souvislost mezi bohem mým, posledním ospravedlněním a posledním cílem lásky a tvorby v ní, a bohem nějakého klerikálního novináře nebo organisátora, který snižuje ho a zneužívá ho za náhodný prostředek k cílům nejbližším a nejpochybnějším. Posléze podotýkám, je-li již třeba mluvit o mém theistickém kredu, že nebylo vysloveno mnou v České kultuře po prvé; nalezně se již v „Bojích o zítřek“ stejně určitě.

Nové souborné vydání básnických spisů Jaroslava Vrchlického

počalo vydávati nakladatelství Ottovo za redakce bratra básníka Bedřicha Fridy a Jana Voborníka. Na rozdíl od souboru, který pořádal básník sám a při němž spravoval se zřeteli osobně uměleckými, chce toto úhrnné vydání podati básnické dílo Jaroslava Vrchlického *vývojově a historicky*, v pořadí a posloupnosti, jak vznikalo a rostlo. První svazek, rozumí se samo sebou, přináší v novém vydání první lyrickou knihu Vrchlického „Z hlubin“. Mám v ruce teprve dva sešity tohoto nového souboru, z nichž větší část prvního sešitu zabírá povšechná úvodní kritická stať Jana Voborníka o Jaroslavu Vrchlickém, i nemožu rozhodovati posud o ceně nového vydání. Jen svá přání mohu vysloviti, jakým bych měl rád toto nové vydání Vrchlického; přál bych si, aby toto vydání blížilo se co nejvíce *vydání kritickému* a sloužilo co nejvíce literárně historickému poznání básníkovu. Proto raději než povšechnou úvodní studii viděl bych u každé knihy stať, v níž by byl vypsán *vznik a geneze* toho kterého svazku básnického; stať, která by, možno-li, nalezla v korespondenci Vrchlického nebo ve svědectvích jeho přátel prvotnou invenci díla, vyšetřila prvotný plán a jeho případné změny, vysledovala jeho uskutečňování, a rostla-li nebo měnila-li se kniha v pozdějších vydáních, postarala se i o to, aby odlišila od sebe jednotlivé redakce a nalezla po případě i to, co k nim básníka pohnulo. A víc ještě: aby stať ta vypsala i *vnější dějiny* toho kterého svazku a sledovala jeho osudy jak možno nejdále; aby zjistila počet výtisků, v nichž byla kniha tištěna, pozornost, již vyvolala na trhu knihkupeckém, míru zájmu, jež vzbudila na veřejnosti literární, aby vyšetřila, pokud možno, jak byla prodávána, aby sebrala hlasy kritické, veřejné i soukromé, jimiž bylo její vydání provázáno, aby vypsala pokusy o její popularisaci (v čítánkách, anthologiích, besedních) atd. Tento úkol není jistě nic snadného, ale máme dnes již několik mladých literárních historiků filologicky školných, kteří jsou s ním, a přísnější literární kultura musí státi na tom, aby byl naplněn co nejdříve. Vydavatelství jest také umění a jako každé umění má potřebí tradice; učí se z omylů a bludů svých předchůdců. Historie Sebraných spisů Nerudových může býti poučením vydavatelství Sebraných spisů Vrchlického; jak dlouho nevyhovovalo toto vydání i jen poněkud přísnějším požadavkům kritikým; a jak teprve nyní dodatky, doplňky, novými zlepšenými redakcemi starých svazků zásluhou tuším p. Rožkovou dostupuje tento soubor čestné úrovně! Tímto pozvolným

očisteem nemusí, bude-li jen dobré vůle a snahy u vydavatelů a nakladatele, procházeti vydání Vrchlického: přichází *dvacet let* po vydání Nerudově a dlouhé trpké zkušenosti jeho padají mu darem do klína!

Výstava žaponského dřevorytu v Uměleckoprůmyslovém museu pražském

Zásluhou Sigismunda Boušky, básníka a benediktina broumovského, dostalo se Praze vzácného hodu uměleckého: výstavy několika set nejen dřevorytů, nýbrž i kreseb mistrů japonských, které buď zapůjčil P. Bouška ze své sbírky nebo opatřil z několika proslulých sbírek středoevropských, mezi nimi některé kusy jedinečné. V P. Bouškovi, který měl vždycky o výtvarné umění zájem velmi živý a nikterak povrechní, vyrostl nám v poslední době znamenitý „japanisant“, jak říkají Francouzové, znamenitý, měříme-li jej i měrou zahraničnou. Jeho přednáška i celé uspořádání a kritické utřídění a zpracování výstavy v Museu uměleckoprůmyslovém ukazují, že zájem Bouškův o kouzelné umění východní není nikterak krátkoděchý flirt, nýbrž jde hluboko k samým pramenům věci; těžiště sbírky i výstavy Bouškovy jest v přísném a ušlechtilém klasickém umění starojaponském, ne v moderním naturalistickém jeho epilogu, který jest skoro výlučně znám a ceněn u nás. Dnes, kdy opadá již módní snobistní zájem na umění japonském, kdy prvotní překvapení, údiv a okouzlení ustupují tišší lásce a touze po hlubším poznání, nadchází teprve vhodná doba, aby ti z nás, kdo milují japonské umění pro jeho jedinečné vnitřní výrazové kvality umělecké, byli uváděni a zasvěcováni do jeho přísně zákonné krásy stylové, a jako počátek tohoto žádoucího děje vítám i přednášku i výstavu Bouškovu, po nichž bude následovati i odborná publicistická činnost páně přednáščeova a doufám, česká. Nestaneme přece na jediném souborném, přfležitostně improvizovaném sešitě, jež věnovaly kdysi Volné směry japonskému umění! A česká nakladatelství nedonutí snad P. Boušku svou nevšímavostí a odmítavostí k tomu, aby výsledky svých studií publikoval německy! Něco takového bylo by prostě potupou pro literaturu tak vyspělou a zmožutnělou, jako jest literatura česká.

Česká epika

Anthologie tato, uspořádaná jako její pendant, „Česká lyra“, Fr. S. Procházkou, objímá českou epiku menšího rozměru od J. V. Friče z r. 1846 po básníky nejmladší, a není pochyby, jest vybrána s pěknou znalostí látkovou i se správným vycitěním vývojného postupu české poesie a sleduje dobré cile uměleckopopularizační a často jich i dosahuje: oživí paměť nejedné básně a nejednoho autora neprávem zapomenutých. Někde přál bych si přísnějšího měřítka uměleckého, tak zvláště v posledním oddíle, humoristickém a satirickém.

Myšlenky a aforismy Tilschovy (III.)

Do IV. čísla Lumíra napsal V. Dyk feuilleton „Úpadek polemiky?“, kde objevil motiv mého vystoupení proti nekritickému přeceňování Tilschových po-